

Аналіз сучасного стану та ефективності використання земель сільськогосподарського призначення. Крук Ігор Васильович. – Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. – Дубляни, Львівський національний університет природокористування, 2024.

56 с. текстової част., 14 рис., 7 табл., 37 джерел літератури, мультимедійна презентація.

В роботі розкрито теоретичні основи ефективного використання земель сільськогосподарського призначення, проаналізовано стан використання земель Сокальської міської територіальної громади, розроблено проектні пропозиції щодо ефективного використання земель фермерського господарства «ЕКО ФЕРМ», запропоновано проектні заходи щодо формування земельної ділянки для ведення фермерського господарства, розкриті питання організації земель агроформування як базового інструменту їх ефективного використання.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	8
2 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СОКАЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	18
2.1 Сучасний стан еколого-економічних умов громади.....	18
2.2 Особливості використання земель в межах ФГ «ЕКО ФЕРМ».....	21
3 ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	28
3.1 Проектні заходи щодо формування земельної ділянки для ведення фермерського господарства	28
3.2 Організація земель агроформування як базовий інструмент їх ефективного використання	32
4 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	40
5 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ.....	45
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Сільське господарство є важливою та необхідною галуззю економіки країни, яка займає провідне місце серед інших видів економічної діяльності. В Україні в сучасних умовах поглиблюються процеси ірраціонального використання сільськогосподарських угідь та зниження рівня їх родючості. Відтак, раціональне використання та охорона земельних ресурсів мають велике значення для економічного розвитку країни та сільського господарства. Необхідно враховувати, що актуальність питання ефективного використання та захисту сільськогосподарських земель також походить від відсутності гармонізації економічних, соціальних та екологічних аспектів з боку суб'єктів сільського господарства [13].

Такий розвиток подій значно вплинув на розміри та сталість використання землі у сільськогосподарських підприємствах, що призвело до порушення сівозмін та неправильного використання та охорони земель. Недотримання заходів охорони, збільшення негативного впливу людини на сільськогосподарські землі, обмеження меліоративних та культуртехнічних робіт і порушення землеробської системи призвели до погіршення якості земель, включаючи виснаження, засолення, заболочення та посилення ерозійних та інших негативних процесів. Сьогодні формуються нові агроформування, що базуються на різних формах власності на землю, включаючи орендні угоди.

Зазначимо, що більшість з них діють без проектів землеустрою, згідно яких обґрунтовується організація території, часто спостерігається відсутність юридично оформлених та технічно обґрунтованих землеволодінь та землекористувань.

Використання земельних ділянок та вирощування на них сільськогосподарських культур переважно залежить від ринкової кон'юнктури та відсутності заходів, що гарантували б охорону земель та відновлення плодючості ґрунтів. Тому під час трансформації земельних відносин велике значення має землеустрій, в процесі якого формуються нові методи та підходи до організації

та структурування територій нових землеволодінь і землекористувань сільськогосподарських підприємств.

Сучасний стан ґрунтового покриву є критичним і знаходиться на межі виснаження через тривале інтенсивне використання земельних угідь, зокрема ріллі, без відповідного компенсування заходами з відновлення родючості ґрунтів. Це призводить до посилення процесів деградації ґрунтового покриву через техногенне забруднення. Найбільша загроза полягає у забрудненні ґрунтів радіонуклідами, важкими металами та патогенами [5].

Першочерговим шляхом підвищення рівня розвитку сільського господарства є раціональне використання земельних ресурсів з урахуванням місцевих природних та економічних умов, впровадження глибокої спеціалізації та науково обґрунтованої системи заходів землеустрою, а також використання передового наукового досвіду і досягнень, повне використання прогресивних методів організації сільськогосподарського виробництва на території в цілому. Важливим аспектом є обґрунтування ефективності використання землі як основного засобу виробництва в сільському господарстві.

Мета роботи – проаналізувати сучасний стан використання земель сільськогосподарського призначення та запропонувати шляхи їх ефективного використання.

Для виконання зазначеної мети поставлено наступні завдання:

- розкрити теоретичні основи ефективного використання земель сільськогосподарського призначення;
- проаналізувати стан використання земель Сокальської міської територіальної громади;
- розробити проектні пропозиції щодо ефективного використання земель фермерського господарства;
- запропонувати проектні заходи щодо формування земельної ділянки для ведення фермерського господарства;
- розкрити питання організації земель агроформування як базового інструменту їх ефективного використання.

Для виконання завдань була використана наукову, методичну, правову літературу, земельне та природоохоронне законодавство України, дані Держгеокадастру, Державної служби статистики України.

Практичне значення результатів роботи полягає у розробці шляхів ефективного використання земель сільськогосподарського призначення на місцевому рівні на прикладі території фермерського господарства.

Структура, обсяги кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота містить: вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел. Обсяг основної частини складає 56 сторінок тексту, що містить 7 таблиць, 14 рисунків. Бібліографічний список складає 37 назв використаних джерел.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Земля – це унікальний природний ресурс, який відіграє найважливішу роль у розвитку біорізноманіття та виробництва корисних ресурсів. Вона створює основу для вирощування рослин, формує підземні та поверхневі водні ресурси, є джерелом корисних копалин та ґрунту. Ефективне використання земельного потенціалу є ключовою проблемою економічного розвитку, оскільки земля є основним ресурсом для сільського господарства та промислового виробництва. Наявність ефективної стратегії землекористування є важливою для забезпечення сталого розвитку суспільства [1, 3, 4].

В Україні є всі передумови для того, аби стати аграрною державою та бути конкурентоспроможною на світовому ринку сільськогосподарської продукції, зокрема: зручне географічне розташування, родючі ґрунти, помірний клімат та низькі витрати на вирощування сільськогосподарських культур.

В Україні відповідно до свого цільового призначення землі поділяються на 9 категорій (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Категорії земель України в розрізі цільового призначення [15, 20]

Відповідно до Земельного кодексу України [12], землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-

дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

Зокрема, до таких земель відносяться:

а) сільськогосподарські угіддя, які включають в себе рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги;

б) несільськогосподарські угіддя, у свою чергу, охоплюють інші види територій, як-то господарські шляхи і прогони, лісові смуги для захисту, землі під будівлями, інфраструктурою ринків та об'єктами виробництва біометану тощо.

У сучасному земельному законодавстві відсутнє чітке визначення поняття ефективного використання земель та відповідні правові норми щодо його регулювання. Терміни «ефективність використання» та «ефективне використання» земель не є тотожними. Ефективність в певній мірі залежить від прибутковості аграрних підприємств та відношення результату діяльності до витрат ресурсів. У даному випадку мова йде про ефективне використання земель як соціально-економічної категорії [7, 9].

Для ефективного використання землі необхідно розуміти взаємовідносини між людьми у виробництві сільськогосподарської продукції з метою задоволення потреб населення у харчових продуктах та забезпечення відновлення природної родючості ґрунтів та збільшення продуктивного потенціалу земельних ресурсів.

Ефективне землекористування ототожнюється з раціональним, яке визначає оптимальне використання земель за їх основним призначенням, забезпечення високої продуктивності сільськогосподарських угідь та отримання максимальної кількості продукції за меншою собівартістю.

Раціональне використання земель полягає у максимальному залученні всіх земель до господарського обігу та їх ефективному використанні відповідно до основного цільового призначення. Це передбачає створення оптимальних умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь та отримання максимального врожаю за найменші витрати праці і коштів на кожну одиницю площі [18].

Встановлено, що існує безліч факторів, що впливають на ефективність використання землі, таких як рівень розвитку продуктивних сил, структура посівних площ, ступінь розораності земельних ресурсів, частка меліорованих земель в структурі загальної площі сільськогосподарських угідь та інші.

Питання про ефективне використання землі полягає в показниках, які відображають рівень використання земель. Економічна ефективність використання землі основана головним чином на обсязі виробництва продукції на одиницю земельної площі, тому показник обсягу виробництва продукції на гектар сільськогосподарських угідь (гектар посіву окремих культур) є важливим у цьому аналізі [8, 13, 22].

Одним з ключових показників рівня використання земельних ресурсів є структура і співвідношення земельних угідь, які разом з конкретним розміщенням населення, їхнім унікальним географічним положенням, одночасно з організацією та розміщенням інших засобів виробництва і робочої сили створюють відповідну форму землеустрою. Але поряд із цим велике значення мають природні та економічні умови. Також важливим показником продуктивності землекористування та його інтенсивності, а також індикатором використання землі у сільському господарстві, є розрахунок виходу продукції на 100 гектарів сільськогосподарських угідь або на 100 гектарів посівів зернових культур. Даний показник вказує на рівень використання найцінніших ділянок, зокрема на ефективність використання землі за умов інтенсивного землеробства.

Встановлено, що одним із способів підвищення ефективності використання земельних ресурсів є застосування екологічно обґрунтованих методів сільського господарства, що відповідають місцевим умовам.

Для оптимізації використання земельних ресурсів необхідно впроваджувати заходи щодо поліпшення структури посівних площ, запровадження системи землеробства для захисту ґрунту, раціонального планування угідь та удосконалення виробничих технологій у сільському господарстві. Крім того, агротехнічна система управління сільським господарством повинна враховувати природні та економічні умови в певній регіоні.

Отже, для подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва необхідно ефективно використовувати землю та підвищувати її продуктивність. Реалізація заходів з підвищення родючості ґрунту та його охорони від ерозії, дефляції та інших шкідливих явищ є не менш важливою для ефективного використання землі в сільському господарстві [28, 29].

Необхідно враховувати, що стан ґрунту піддається впливу насиченості сільськогосподарським виробництвом технічними засобами, значною розораністю земель та вирощуванням інтенсивних культур. Застосування досягнень науково-технічного прогресу та інтенсивних технологій у сільському господарстві обов'язково потребує урахування не лише їх позитивного впливу на земельні ділянки, а й можливих негативних наслідків, що виникають через специфічні риси окремих засобів виробництва.

Раціональне використання та охорона земель являють собою два взаємопов'язані процеси, які є спрямованими на підвищення продуктивних властивостей землі. Це включає в себе оптимізацію розподілу земель між галузями господарства для максимально ефективного використання їх в кожній галузі [18]. Також важливою є оптимізація структури різних видів земельних вгідь відповідно до природно-економічних зон і районів. Це включає роботу над розвитком та впровадженням системи землеробства, яка враховує заходи з охорони ґрунту, внесення добрив, вапняку та гіпсу для солонцюватих ґрунтів, впровадження сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур, а також систему сівозмін. Питання раціонального землекористування також визначає можливості висушування боліт та перезволожених земель, зрошення та осушення сухих; запобігання підтопленню, затопленню земель, активне використання мікроорганізмів ґрунту для створення високопродуктивних та ерозійностійких ґрунтів; проведення еколого-економічної оцінки, планування розміщення та спеціалізації сільськогосподарського виробництва, визначення обсягів державних закупівель рослинницької та тваринницької продукції, визначення витрат та доходності сільськогосподарських підприємств, а також встановлення належних, науково обґрунтованих цін.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України розробило економічний механізм природокористування, що спрямований на раціональне використання і охорону земель. Цей механізм включає такі складові:

- створення системи екологічних обмежень для різних регіонів, територій і екосистем, установлення лімітів на викиди та скиди забруднюючих речовин та використання природних ресурсів;
- запровадження системи економічних інструментів, таких як оплата за забруднення довкілля, спеціальне використання природних ресурсів, компенсації витрат на їх поліпшення та застосування економіко-правових санкцій;
- розвиток системи економічного стимулювання через пільги при оподаткуванні, кредитування, економічне страхування та використання природних ресурсів як застави;
- створення системи фінансування заходів з охорони природи за рахунок державних і місцевих коштів, власних коштів підприємств та добровільних внесків.

Ефективність використання земельних ресурсів у господарстві залежить від правильного використання ріллі. Важливим елементом цього є сівозміни, які встановлюються у сільськогосподарських підприємствах. Своєчасна зміна посівів сільськогосподарських культур та пари в сівозмінах сприяє підвищенню врожайності, плідності ґрунту, зниженню засміченості полів та поширенню шкідників і хвороб рослин [20, 21].

Для ефективного використання земель сільськогосподарського призначення важливим є вилучення з обробітку територій, що мають круті схили, а також деградовані території.

На сьогодні в Україні використання земель не досягає оптимального рівня. Багато українських аграріїв не дотримуються основних заходів щодо збереження ґрунтів. Часто можна спостерігати порушення структури посівних площ та невідповідність правильного чергування культур в посівах.

В Україні використовуються значні площі земель, на яких спостерігаються ознаки ерозії, деградації та низької продуктивності через недостатні заходи; їхня

площа зростає щороку, а також збільшується площа земель, які забруднені різними хімічними промисловими речовинами.

Така недбалість до використання земель призводить до погіршення родючості та щорічних втрат гумусу. Причини появи та розвитку ерозії ґрунтів включають: 1) велику протяжність полів по схилу; 2) розмір водозбору; 3) значну крутизну схилів; 4) форму схилу; 5) розмір водозабору; 6) інтенсивність та регулярність зливових дощів; 7) недотримання правильної організації території; 8) неправильний напрямок обробітку ґрунту.

Використання деградованої ріллі є небезпечним з екологічної, економічної та моральної точок зору. Використання такої землі призводить до посилення деструктивних процесів у ґрунтах, вимагає додаткових витрат, які не приносять прибутку, та погіршує ефективність виробництва. Тому виникає необхідність переорієнтувати орні землі на інші види використання, такі як ліс, пасовище або сіножаті. Недоліком сучасного землекористування є нерівномірна структура посівних площ, де великі площі використовуються під ринкові олійні культури, що порушує баланс у сівозміні.

Хоча дослідження науковців підтверджують важливість створення ефективної системи використання сільськогосподарських угідь на основі оптимальної площі посівів та оптимізації структури угідь, ця оптимізація повинна бути заснована не лише на економічних вигодах, включаючи мінімізацію витрат, але й на індивідуальних регіональних особливостях. В будь-якому випадку повинні підтримуватися як якість сільськогосподарських угідь, так і їхня продуктивність. Усі заходи з охорони та збереження землі базуються на ефективному управлінні земельними ресурсами.

Підвищення продуктивності використання земель сільськогосподарського призначення можливе при наявності умов, що зазначені на рисунку 1.2.

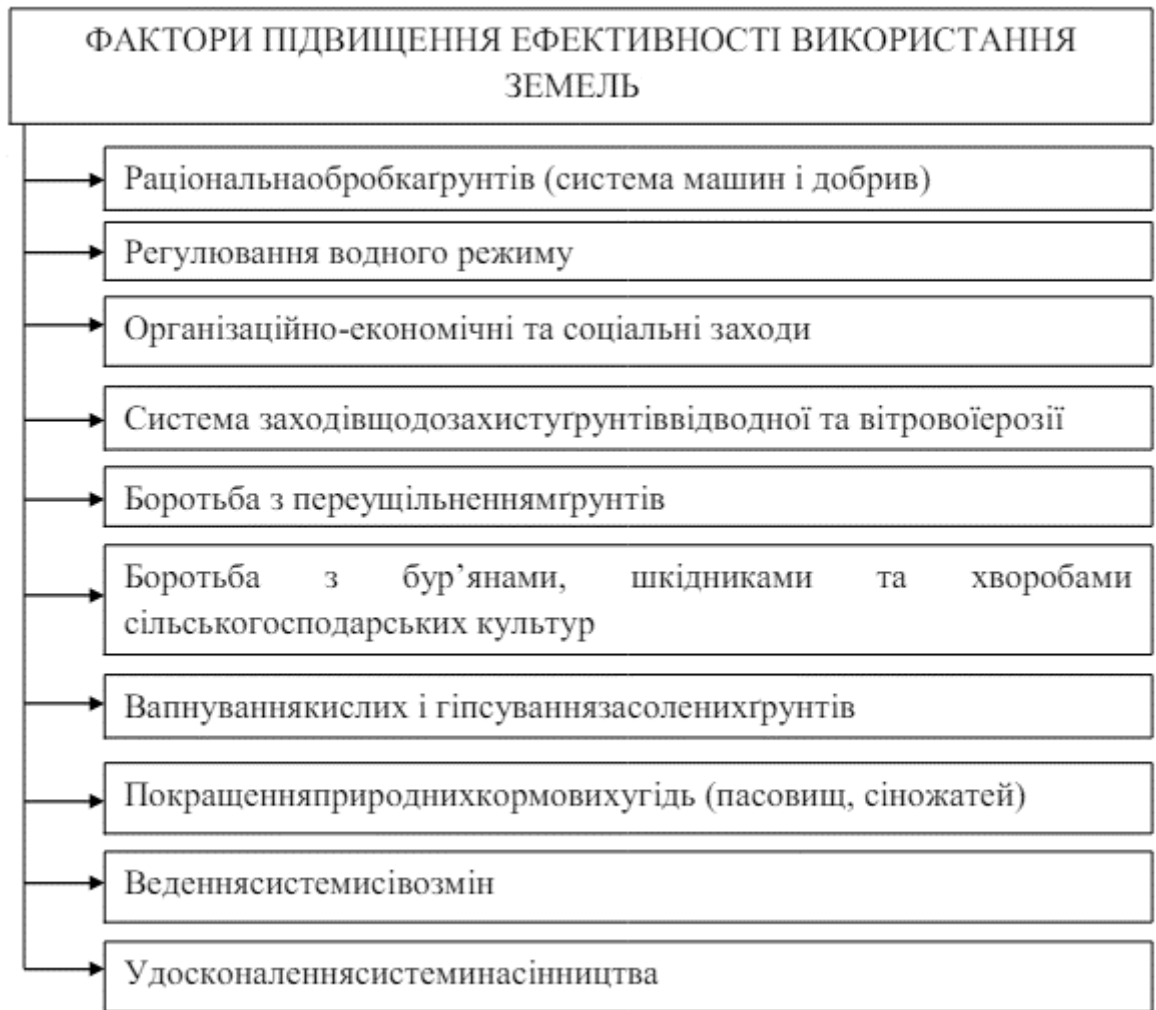

Рисунок 1.2 – Чинники підвищення ефективності використання земель [20, 28].

Ураховуючи закордонний історичний досвід та сучасні реалії, землеустрій є основним інструментом держави для забезпечення екологічно безпечного та економічно ефективного використання земельних ресурсів. Як важлива складова земельних відносин, землеустрій регулює суспільні відносини щодо користування, володіння та розпорядження землею. У сучасних умовах для подолання негативних наслідків земельної реформи важливо надати землеустрою більш інноваційного спрямування.

Згідно зі статтею 182 Земельного кодексу України [12], головною метою землеустрою є забезпечення раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів. Таким чином, землеустрій виступає як важливий регулятор відносин між землевласниками, забезпечуючи зв'язок між володінням землею та

її використанням у різних галузях господарства та створюючи необхідні умови для територіальної організації земельних ресурсів.

Сучасний землеустрій реалізується через систему землепорядкування. На рисунку 1.3 сформовано основні функції сучасного землеустрою.

Рисунок 1.3 – Основні функції сучасного землеустрою [23]

Використання кожної категорії земель регулюється відповідним законодавством, яким визначається необхідність розробки проєктів землеустрою з урахуванням принципів інтегрованого управління землею для забезпечення сталого користування земельними ресурсами. Згідно зі статтею 184 Закону Про

землеустрій [23] такі проекти землеустрою розробляються з метою організації сільськогосподарського виробництва та упорядкування сільськогосподарських угідь для ефективної діяльності, забезпечення раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів, а також для збереження родючості ґрунтів.

Проектами землеустрою визначається розміщення виробничих будівель та споруд в межах досліджуваної території; передбачається організація землеволодіння й землекористування із складанням сівозмін, які базуються на екологічних та економічних умовах, інженерній та соціальній інфраструктурі; визначаються типи і види сівозміни із урахуванням спеціалізації сільськогосподарського виробництва; складаються схеми чергування сільськогосподарських культур в сівозмінах; проектуються полів сівозмін; розробляється план переходу до прийнятих сівозмін; розробляються рішення щодо перенесення в натуру (на місцевість) запроектованих полів сівозміни. також визначаються площі, які не можуть бути інтенсивно використані через низьку родючість ґрунтів, поганий повітряний режим тощо.

Отже, проект землеустрою, який забезпечує еколого-економічне обґрунтування сівозміни та упорядкування угідь, вирішує ключову виробничу задачу – забезпечення взаємної відповідності організації виробництва, території та трудових ресурсів населення. Цей проект спрямований не лише на досягнення максимальної прибутковості підприємства, а й на ефективне раціональне використання та охорону землі, забезпечення загальної зайнятості населення та дотримання загальнодержавних економічних і соціальних інтересів. Для швидкого та якісного розроблення цього проекту землеустрою застосовують геоінформаційні технології.

Розробка та затвердження проектів землеустрою, спрямованих на еколого-економічне обґрунтування сівозміни та упорядкування угідь, регулюються Постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2011 р. № 1134 «Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою, сприяючих еколого-економічному обґрунтуванню сівозміни та упорядкування угідь». Основна мета проектних заходів – підвищення ефективності та виявлення резервів в частині

використання земель, з урахуванням економічних, екологічних інтересів землевласників та землекористувачів.

У зв'язку з постійною диференціацією системи землекористування і землеволодіння, що виникла під час формування дрібних селянських та фермерських господарств, збільшення техногенних навантажень на територію та процесів деградації, яке посилюється, ускладнюється встановлення раціональних режимів використання та ефективних методів освоєння земель. Розробка проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування зміни вирощування культур та організацію сільськогосподарських угідь, є одним із важливих кроків у виправленні системних помилок, що були зроблені під час здійснення земельної реформи в Україні.

2 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СОКАЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Сучасний стан еколого-економічних умов громади

Сокальська міська територіальна громада була сформована 17 липня 2020 року шляхом об'єднання 60 населених пунктів: 1 місто, 1 селище та 58 сіл. Загальна площа цієї громади становить 677,4 км². Населення громади складає 52630 осіб, з них 28052 живуть у селах та 24 522 – у місті. Адміністративним центром є місто Сокаль (рис. 2.1) [32].

Рисунок 2.1 – Сокальська територіальна громада поміж громадами Львівської області [32]

Громада розташована у північній частині Львівської області. З північної сторони межує з Литовезькою та Іваничівською громадами, з північного сходу суміжна з Павлівською громадою Володимирського району та Горохівською громадою Луцького району Волинської області. На сході сусідом є Радехівська

група, на півдні – Червоноградська та Белзька громади Червоноградського району Львівської області. На заході межує з Люблінським воєводством Республіки Польща.

Відстань центру громади до обласного центру м. Львова досягає залізницею 95 км, автомобільною дорогою – 78 км [32].

Географічне положення району також визначає його стратегічне значення у геополітичних питаннях, що перш за все зумовлене близькістю до кордону Сокальської громади та стратегічної важливості осі Балтика – Чорне море (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Розташування Сокальської громади щодо важливих транспортних шляхів

Клімат у цьому регіоні вважається помірно-континентальним, характеризується високою вологістю. Зимом тут часто відбуваються дощі, характерна велика хмарність та омівні опади. Континентальний характер клімату пом'якшується рухом повітряних мас із західної сторони та особливостями рельєфу регіону.

Останнім часом на температурний режим та опади у регіоні впливає забруднення атмосфери внаслідок шкідливих викидів та наявність на поверхні

підземних порід, таких як відходи вуглевидобування у вигляді териконів та відвалів. Середня температура в січні коливається від $-4,2$ до $-4,4$ °С, в липні від $+18,0$ до $+18,4$ °С. Кількість днів з температурою понад 10°C становить у середньому 155-160 днів. Річна норма опадів у цьому регіоні сягає від 560 до 640 мм, основна кількість яких припадає на теплий період року. Таке розташування дозволяє класифікувати цей район як вологу, помірно теплу агрокліматичну зону, з достатнім зволоженням ґрунту.

У громаді найпоширенішими є чорноземи опідзолені та сірі опідзолені ґрунти. У низовинній частині (Мале Полісся) переважно зустрічаються дерново-підзолисті, лучно-болотяні та торфово-болотяні ґрунти, які для ефективного використання потребують заходів із меліорації.

Чорноземи та сірі опідзолені ґрунти розташовані на підвищених ділянках рельєфу і вважаються найбільш родючими. Вони переважно використовуються під рілля, незважаючи на високу природну родючість, вимагають додаткового несення добрив. У цілому, ці ґрунти родючі й підходять для вирощування різних сільськогосподарських культур, таких як пшениця, ячмінь, цукрові буряки, тощо [32].

Сокальська міська громада порівняно з сусідами громадами-конкурентами вирізняється збалансованістю щодо співвідношення показників кількості населення й площі (табл. 2.1, рис. 2.3).

Таблиця 2.1 – Порівняльна характеристика Сокальської громади у із громадами-конкурентами

Показники	2022			
	Сокальська громада	Радохівська громада	Белзька громада	Великомостівська громада
Територія, км ²	677,4	708,6	457,3	311,8
Населення	52630	33264	14843	16364
Зареєстровані безробітні	428			
Середня заробітна плата	8500,00			
Якесь одна сильна сторона, що надає перевагу у розвитку (наприклад – працююче підприємство, природні ресурси, об'єкт для туризму)	Близьке прикордонне розташування, підприємство з іноземними інвестиціями	Центр цукрової промисловості	Близьке прикордонне розташування, історико-архітектурний заповідник	Підприємства з іноземними інвестиціями

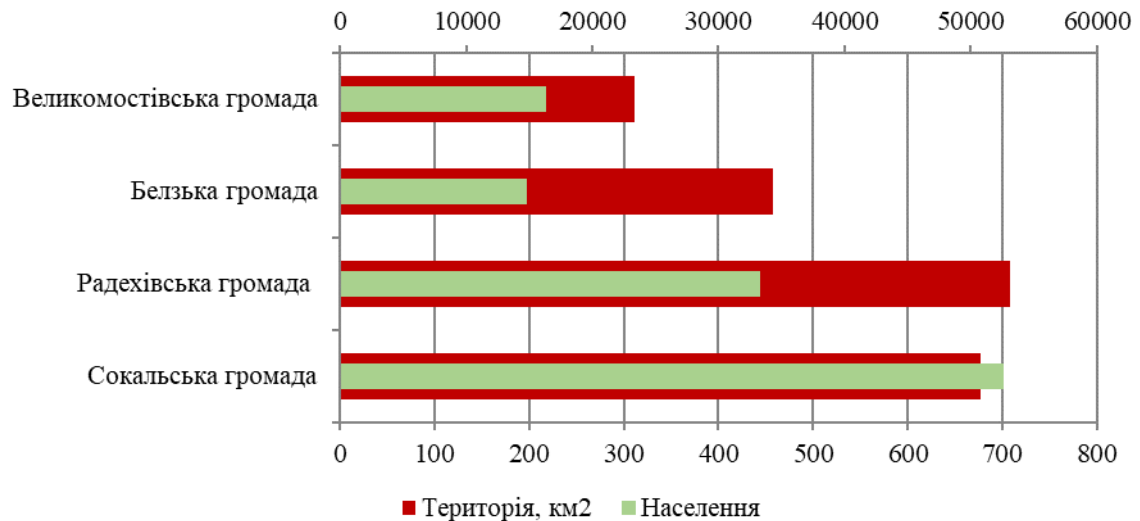

Рисунок 2.3 – Порівняльна характеристика співвідношення показників кількості населення й площі Сокальської громади й сусідніх громад-конкурентів

Отже, Сокальська громада характеризується потужним промисловим потенціалом, розвиненим сектором малого та середнього бізнесу та високим ступенем сільського розвитку. Тут також характерною є приваблива туристична та інвестиційна атмосфери.

2.2 Особливості використання земель в межах ФГ «ЕКО ФЕРМ»

Фермерське господарство – це такий спосіб господарювання, який ґрунтується на економічних інтересах, гнучкості та пристосованості до ринкових умов [27]. Згідно зі статтею 1 Закону «Про фермерське господарство» [27], фермерське господарство – це вид підприємницької діяльності громадян, які бажають виробляти і реалізовувати сільськогосподарську продукцію для заробітку на земельних ділянках, що надані їм законом і засновані шляхом створення юридичної особи. Передача земельних ділянок для проведення фермерського господарства є обов'язковою умовою для отримання державної реєстрації фермерського господарства згідно зі статтею 8 Закону «Про фермерське господарство» [27].

Одним з суперечливих питань є ефективність господарювання, розмір землекористування, матеріально-технічне забезпечення тощо. В сучасних умовах

актуальним є питання використання земель у фермерських господарствах шляхом вирощування на них енергетичних та олійних культур, що призводить до виснаження ґрунту, порушення біологічного його режиму та зменшення урожайності. Площа плодових та овочевих культур у фермерських господарствах постійно скорочується. Один із шляхів розвитку фермерських господарств може бути вирощування екологічної продукції, яка має попит на ринку.

Об'єктом дослідження є фермерське господарство «ЕКО ФЕРМ», землекористування якого розташовані на території Сокальської громади на сході від с. Хоробрів (рис. 2.4). Господарство спеціалізується на вирощуванні зернових культур.

Рисунок 2.4 – Землекористування ФГ «ЕКО ФЕРМ» в системі Державного земельного кадастру

Землекористування ФГ «ЕКО ФЕРМ» функціонує на 76 земельних ділянках на площі 218,8138 га. 75 ділянок є сформованими та 1 не сформована. Частина території є в оренді. В таблиці 2.2 наведена характеристика землекористування ФГ «ЕКО ФЕРМ».

Таблиця 2.2 – Характеристика землекористування ФГ «ЕКО ФЕРМ» згідно даних Державного земельного кадастру

Номер земельної ділянки	Кадастровий номер земельної ділянки	Цільове призначення	Угіддя	Площа, га
1	2	3	4	5
1	Без кадастрового номера	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	2,3778
2	4624885700:12:000:0005	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,2585
3	4624885700:12:000:0006	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,6986
4	4624885700:12:000:0009	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,9723
5	4624885700:12:000:0010	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,1750
6	4624885700:12:000:0011	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,9610
7	4624885700:12:000:0012	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,0347
8	4624885700:12:000:0018	01.02 Для ведення фермерського господарства	001.01 Рілля	38,5660
9	4624885700:12:000:0036	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,3166
10	4624885700:12:000:0037	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	3,1307
11	4624885700:12:000:0042	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,4276
12	4624885700:12:000:0043	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,9441
13	4624885700:12:000:0044	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,6056
14	4624885700:12:000:0045	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,8002
15	4624885700:12:000:0053	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,9973
16	4624885700:12:000:0057	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,7110
17	4624885700:12:000:0074	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	3,1909
18	4624885700:12:000:0143	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,7863
19	4624885700:12:000:0144	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,1158
20	4624885700:12:000:0160	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,5519
21	4624885700:12:000:0186	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,4655
22	4624885700:12:000:0187	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,2638
23	4624885700:12:000:0188	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,1570
24	4624885700:12:000:0189	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,4928
25	4624885700:12:000:0190	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,5081
26	4624885700:12:000:0191	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,4672
27	4624885700:12:000:0600	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	4,4703
28	4624885700:12:000:0601	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,3661
29	4624885700:12:000:0602	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,3749
30	4624885700:12:000:0603	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,3985
31	4624885700:12:000:0604	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	3,2557
32	4624885700:12:000:0605	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,4340
33	4624885700:12:000:0606	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,0172
34	4624885700:12:000:0607	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,6187
35	4624885700:12:000:0608	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,6131
36	4624885700:12:000:0609	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,6163
37	4624885700:12:000:0610	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,6345
38	4624885700:12:000:0611	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,6384
39	4624885700:12:000:0612	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,6178
40	4624885700:12:000:0613	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,1606
41	4624885700:12:000:0614	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,1660
42	4624885700:12:000:0615	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,1725
43	4624885700:12:000:0616	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,1870
44	4624885700:12:000:0617	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,2108
45	4624885700:12:000:0618	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,2449
46	4624885700:12:000:0619	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,2763
47	4624885700:12:000:0620	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,3044
48	4624885700:12:000:0621	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,3033
49	4624885700:12:000:0622	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,2717
50	4624885700:12:000:0623	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,2176
51	4624885700:12:000:0624	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	0,2045
52	4624885700:12:000:0637	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	1,8920
53	4624885700:12:000:0639	01.01 Для ведення товар. с.-г. виробництва	001.01 Рілля	2,9101

Продовж. табл.2.2

1	2	3	4	5
54	4624885700:12:000:0645	01.03 Для ведення особистого селянського господарства	001.01 Рілля	1,0000
55	4624885700:12:000:0646	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	0,5000
56	4624885700:12:000:0647	01.03 Для ведення особистого селянського господарства	001.01 Рілля	1,0000
57	4624885700:12:000:0648	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	0,5000
58	4624885700:12:000:0649	01.03 Для ведення особистого селянського господарства	001.01 Рілля	1,0000
59	4624885700:12:000:0650	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	0,4927
60	4624885700:12:000:0651	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	0,5000
61	4624885700:12:000:0652	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	1,0000
62	4624885700:12:000:0653	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	0,5000
63	4624885700:12:000:0654	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	0,5000
64	4624885700:12:000:0655	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	0,5000
65	4624885700:12:000:0656	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	1,0000
66	4624885700:12:000:0657	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	1,0000
67	4624885700:12:000:0658	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	0,5000
68	4624885700:12:000:0659	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	1,0000
69	4624885700:12:000:0660	16.00 Землі запасу	001.01 Рілля	1,0000
70	4624885700:12:000:0661	01.02 Для ведення фермерського господарства	001.01 Рілля	13,0758
71	4624885700:12:000:0662	01.02 Для ведення фермерського господарства	001.01 Рілля	21,1213
72	4624885700:12:000:0664	01.02 Для ведення фермерського господарства	001.01 Рілля	10,3231
73	4624885700:12:000:0668	01.02 Для ведення фермерського господарства	001.01 Рілля	14,9702
74	4624885700:12:000:0670	01.02 Для ведення фермерського господарства	001.01 Рілля	8,0614
75	4624885700:12:000:0671	01.02 Для ведення фермерського господарства	001.01 Рілля	4,7158
76	4624885700:12:000:0674	01.02 Для ведення фермерського господарства	001.01 Рілля	10,0000
	ВСЬОГО			218,8138

На рисунку 2.5 наведено фрагмент проекту роздержавлення, згідно якого формувалися земельні ділянки фермерського господарства

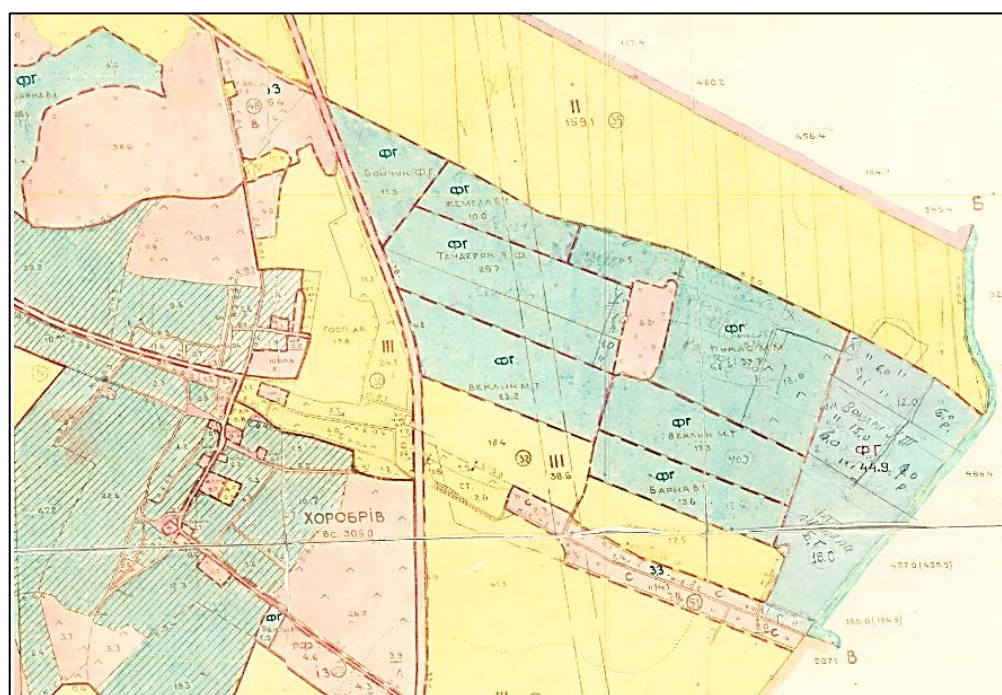

Рисунок 2.5 – Фрагмент проекту роздержавлення, згідно якого формувалися земельні ділянки фермерського господарства

В межах території господарства поширені наступні агрогрупи ґрунтів: 38 д – ясно сірі і сірі опідзолені глеюваті середньозмиті середньосуглинкові на лесовидних суглинках; 45д – чорноземи опідзолені глеюваті середньосуглинкові на лесовидних суглинках, які відносяться до особливо-цінних ґрунтів; 49 д – чорноземи опідзолені глеюваті слабозмиті середньосуглинкові на лесовидних суглинках; 55д – чорноземи малогумусні глеюваті слабозмиті середньосуглинкові на лесовидних суглинках; 56 д – чорноземи малогумусні глеюваті середньозмиті середньосуглинкові на лесовидних суглинках; 57д – чорноземи малогумусні глеюваті сильнозмиті середньосуглинкові на лесовидних суглинках; 209д – чорноземи глибокі малогумусні глеюваті намиті середньосуглинкові на лесовидних суглинках (рис. 2.6).

Рисунок 2.6 – Картограма поширених агрогруп ґрунтів в межах фермерського господарства

Територія господарства характеризується пересіченим рельєфом з перепадом висоти понад 20 м (рис. 2.7).

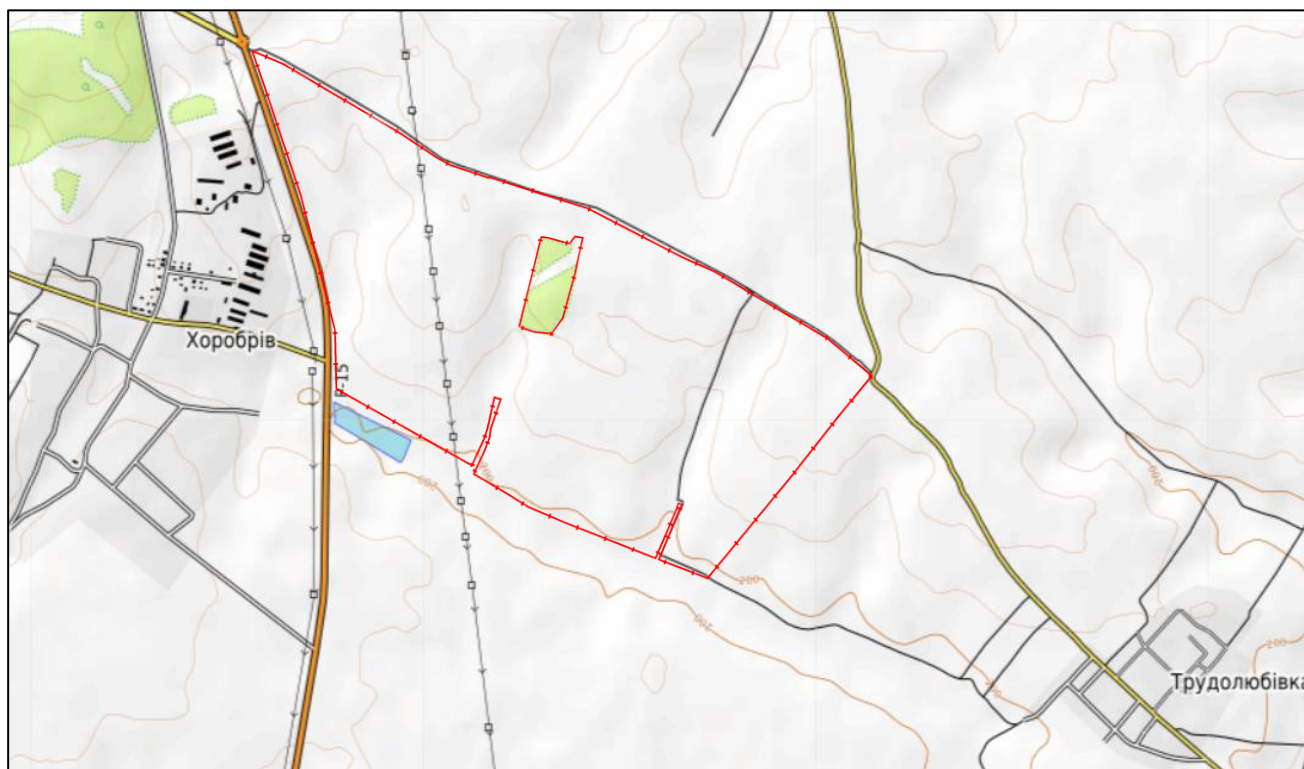

Рисунок 2.7 – Фрагмент топографічної карти території господарства

До суттєвих проблемних аспектів у системі сільськогосподарського землекористування в межах території фермерського господарства можна віднести те, що окремі території, які відведені під сільськогосподарське користування мають обмеження у використанні, оскільки знаходяться в межах прибережної захисної смуги водних об'єктів комунальної власності.

На рисунку 2.8 відображено межі земельних ділянок, які не можуть використовуватися в інтенсивному обробітку.

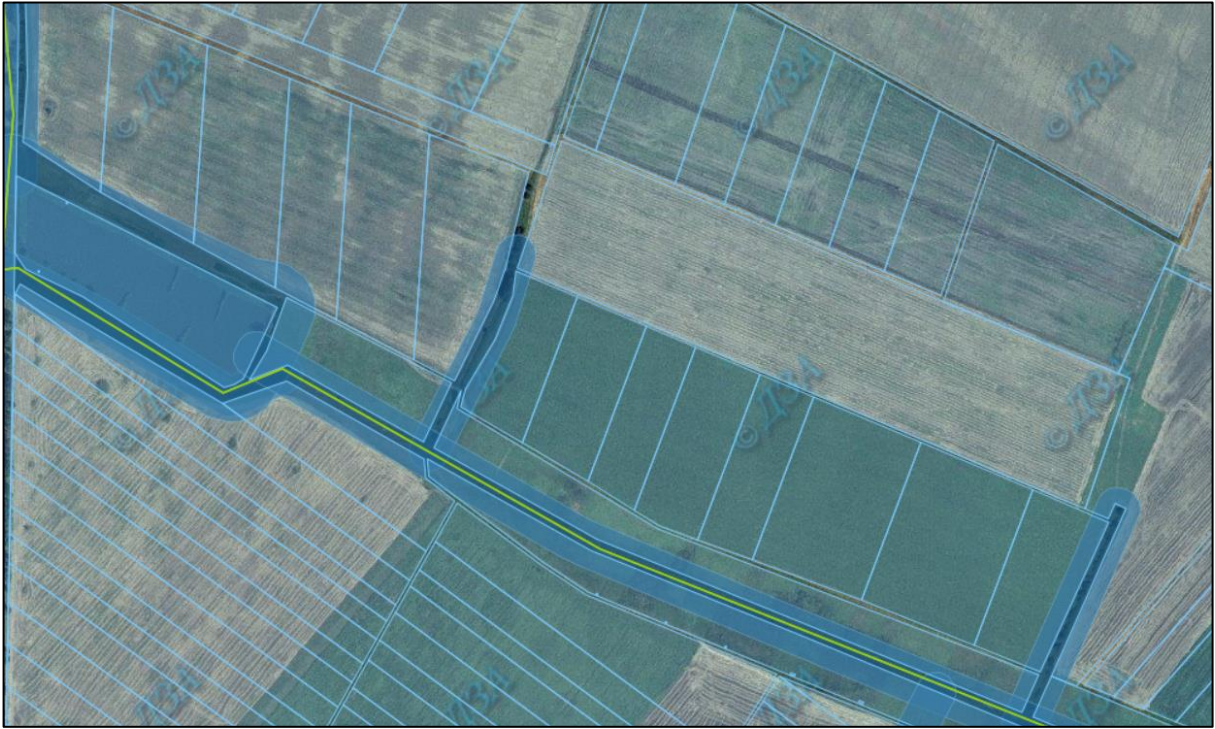

Рисунок 2.8 – Схема накладання прибережної захисної смуги водних об'єктів на ділянки фермерського господарства (за даними Державного земельного кадастру)

До таких ділянок необхідним є проведення заходів з коригування відомостей згідно із Порядком ведення Державного земельного кадастру, а також передбачення заходів із землеустрою щодо виведення таких території із інтенсивного обробітку.

Ще одним проблемним аспектом в господарстві є наявність сільськогосподарських угідь, які потребують консервації через малопродуктивність ґрунтів.

До позитивних сторін землекористування відноситься компактність території, близькість до транспортних магістралей, а також сприятливі умови господарювання.

3 ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1 Проектні заходи щодо формування земельної ділянки для ведення фермерського господарства

Встановлено, що в межах території господарства наявна земельна ділянка, площею 2,3778 га, відомості про яку не є внесеними в Державний земельний кадастр. Дана земельна ділянка надана у постійне користування фермерському господарству на підставі Державного акту на право постійного користування. Відтак, важливим є внесення відомостей про дану земельну ділянку шляхом розробки технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натур (на місцевості).

Першим кроком проведено польові роботи із встановлення координат точок повороту меж ділянки та проведено кадастрове вимірювання земельної ділянки. Ці завдання виконано кваліфікованим інженером-землевпорядником, що несе відповідальність за точність і якість робіт із землеустрою.

Координати пунктів знімальної геодезичної мережі та знімальних пікетів були визначені шляхом контролю за допомогою координат пунктів у системі 1963 року, що були одержані з виписки координат та висот пунктів Державної геодезичної мережі. Ці дані отримано з Банку геодезичних даних, який був підготовлений Науково-дослідним інститутом геодезії та картографії України.

Для проведення топографічного обстеження місця використовували метод кінематичного спостереження з використанням ГНСС та РТК у реальному часі. Для цього використовувалися наявні референсні станції, а також віртуальні референсні станції.

Результати топографо-геодезичних робіт, прив'язки поворотних точок меж земельної ділянки до геодезичних пунктів ДГМ України наведені в таблиці 3.1

Таблиця 3.1 – Дані щодо прив'язки поворотних точок меж земельної ділянки до геодезичного пункту ДГМ України

Пункт ДГМ	Поворотні точки	dN(М)	dE(М)	Довжина лінії(м)	Обрах, точність (м)	X	Y
ТОВМАЧ	1	-139490.91	-60830.78	152177.86	0.165	5402753.803	1295427.663
	2	-139454.13	-60805.04	152133.86	0.165	5402790.590	1295453.398
	3	-139461.16	-60780.62	152130.54	0.164	5402783.561	1295477.819
	4	-139501.11	-60817.01	152181.71	0.162	5402743.604	1295441.427
5899	1	-5562.34	-3126.39	6380.76	0.016	5402753.803	1295427.663
	2	-5525.55	-3100.66	6336.09	0.015	5402790.590	1295453.398
	3	-5532.58	-3076.24	6330.31	0.015	5402783.561	1295477.819
	4	-5572.54	-3112.63	6382.93	0.012	5402743.604	1295441.427
Хошани	1	-94339.81	-7184.29	94612.98	0.105	5402753.803	1295427.663
	2	-94303.02	-7158.55	94574.34	0.104	5402790.590	1295453.398
	3	-94310.05	-7134.13	94579.51	0.105	5402783.561	1295477.819
	4	-94350.01	-7170.52	94622.10	0.104	5402743.604	1295441.427

Складання технічної документації із землеустро виконувалося на комп'ютері з використанням ліцензійної програми Digital. За результатами кадастрової зйомки була розрахована площа (табл. 3.2) та периметр земельної ділянки, дані про яку вносяться в ДЗК. Складено кадастровий план цієї ділянки у масштабі 1:1000, відображаючи суміжних землекористувачів (рис.3.1). Результатом розробки документації із землеустрою є цифровий файл земельно-кадастрових даних у форматі XML, що посвідчується кваліфікованим цифровим підписом виконавця та вноситься до Державного земельного кадастру.

Таблиця 3.2 – Відомість обчислення площі земельної ділянки за координатами

№ ТОЧОК	КООРДИНАТИ		РІЗНИЦІ		ДОБУТКИ	
	X	Y	X _{k-1} -X _{k+1}	Y _{k+1} -Y _{k-1}	Y _k * (X _{k-1} -X _{k+1})	X _k * (Y _{k+1} -Y _{k-1})
1	5591539,130	1349427,050	-176,829	-380,504	-238617835,8243	-2127603005,1213
2	5591591,999	1349446,536	65,890	410,720	88915032,2566	2296578665,8291
3	5591473,240	1349837,770	176,829	380,504	238690463,0312	2127577933,7127
4	5591415,170	1349827,040	-65,890	-410,720	-88940103,6651	-2296506038,6222
1	5591539,130	1349427,050				
		Сумма	0,00	0,00		
				2P=	47555,798	47555,798
				P=	23777,89916	23777,89916
				P(га)=	2,3778	2,3778

Площа земельної ділянки = 2,3778

Державна реєстрація прав на нерухоме майно та їх обтяжень є офіційним підтвердженням фактів набуття, зміни або припинення речових прав на це майно та обтяжень цих прав державою. Цей процес здійснюється шляхом включення відповідних даних до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Лише після такої державної реєстрації особа може легально користуватися земельною ділянкою.

3.2 Організація земель агроформування як базовий інструмент їх ефективного використання

Розробка та здійснення заходів щодо раціонального використання та охорони земель, формування та організація території об'єктів землеустрою з урахуванням призначення, обмежень у використанні та прав інших осіб, збереження та підвищення родючості ґрунтів та продуктивності земель регулюються відповідними нормативно-технічними документами щодо землеустрою та планування використання земель.

Процес організації використання сільськогосподарських земель включає в себе розробку та здійснення землевпорядних заходів. Методологія підготовки проєктів землеустрою має ґрунтуватися на принципах сталого розвитку та гармонійно вписуватися в навколишнє середовище. Ці завдання можна вирішити через проведення земельно-кадастрових робіт, що передбачають комплекс заходів у сферах права, соціально-економіки, організації території, екології та інших напрямків, спрямованих на підвищення ефективності та екологічності у сільському господарстві.

Основною метою проєкту землеустрою є встановлення складу та площі земель та створення умов для раціонального їхнього використання. Перехід до проєктної структури земель здійснюється шляхом трансформації. Трансформація – це процес переведення земельних угідь із одного виду землекористування на інший [37].

В ФГ «ЕКО ФЕРМ» трансформації підлягають території в межах прибережних захисних смуг водних об'єктів. В таблиці 3.3 наведено відомість трансформації угідь, на рисунку 3.2 – візуалізація даних рішень.

Об'єктом трансформації виступають земельні ділянки, які є сільськогосподарськими угіддями. Ці ділянки з цільовим призначенням 01.01 – для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, на момент прийняття рішення про трансформацію перебувають у приватній власності, і передані в оренду ФГ «ЕКО ФЕРМ» терміном на 49 років. Такі трансформаційні заходи може не даватимуть пряму вигоду аграрному виробництву в вигляді

підвищення урожайності чи зниження затрат, але такі заходи мають свою користь і ефективність з екологічної та соціальної точок зору, хоча є й збитковими із позиції економічної ефективності землекористування. Відтак, доцільним є запровадження певних компенсаційних заходів щодо здійснюваних суб'єктом господарювання витрат.

Таблиця 3.3 – Відомість трансформації угідь в межах території ФГ «ЕКО ФЕРМ»

Угіддя	Площа існуюча, га	в тому числі по угіддях	
		Рілля	Сінокоси (залуження)
Рілля	218,8138	218,8138	
Сінокоси			
Всього с/г угідь	218,8138	215,7517	3,0621
	100,0	98,6	1,4

Дані таблиці показують, що лише 1,4 % орних земель господарства будуть залужені. Щоб забезпечити подальше раціональне використання і підвищення ефективності, необхідно вживати науково обґрунтовані заходи забезпечення сівозмін і заходів з охорони земель.

Рисунок 3.2 – Залуження територій в межах прибережних захисних смуг

Метод ефективного використання сільськогосподарських угідь базується на організації та упорядкуванні земельних ділянок. При запровадженні системи сівозмін необхідним врахування оптимального співвідношення культур для збереження екологічної стабільності й природних властивостей ґрунтів. Вибір культур залежить від різноманітних факторів, таких як можливості сільськогосподарських структур, спеціалізація, вимоги ринку, природні умови і взаємозв'язок між ними. Система сівозміни допомагає запобігти виснаженню ґрунту, порушенню енергетичного режиму та зниженню врожаю. Сівозміни розділяються на різні типи, такі як польова, кормова та спеціальна сівозміна. Система сівозміни, що забезпечує захист землі, відома як ґрунтозахисна.

Діяльність фермерського господарство «ЕКО ФЕРМ» пропонується розширити шляхом вирощування додатково зерновобобових, що дозволить ефективно ведення сівозміни та підвищення родючості ґрунту за допомогою природних методів, без використання додаткових органічних або мінеральних добрив.

При плануванні сівозмін на території господарства важливо враховувати загальну площу орних земель, їх розміщення, спеціалізацію фермерського господарства, наявну структуру посівних площ, особливості ґрунтів та інше. При розміщенні полів сівозмін необхідно враховувати рельєф місцевості, дотримуючись рівновеликості полів та уникнення перетину їх ярами, річками тощо. Допускаються відхилення від середнього розміру поля у межах 5-15%, залежно від типу сівозміни та рельєфних умов господарства.

При розробці плану різноманітних сівозмін враховуються склад та властивості ґрунтів. За наявності у господарстві земель, які піддаються ерозії, рекомендується використовувати заходи з охорони ґрунту під час вирощування культурних рослин. Для зменшення втоми ґрунту та покращення здоров'я рослин у сівозміні дво- чи трипільних культур корисно впроваджувати проміжні посіви бобових. Проте важливо суворо дотримуватися графіку повернення їх на попередні ділянки.

Аналіз землекористування ФГ «ЕКО ФЕРМ» за крутизною схилів та в розрізі агровиробничих груп ґрунтів умовами дозволяє виділити такі технологічні групи земель:

I група земель – це слабоеродовані та нееродовані землі, які розміщені на схилах до 3°. На даних територіях доцільним є вирощування всіх районованих культур, польових сівозмін, всіх просапних культур із застосуванням інтенсивних технологій.

II технологічна група земель – це такі території, де ухил місцевості сягає 3-7° із незмитими ґрунтами (з фрагментами слабо-і середньозмитих). На таких ділянках дозволено зерно-трав'яні та ґрунтозахисні сівозміни, однак обмеженим є чорний пар й просапні культури, що прийнято вважати ерозійно нестійкими. Землі II групи поділяються на дві технологічні підгрупи:

II а – це схили з ухилом місцевості від 3 ° до 5° без улоговин;

II б – це схили, де ухил досягає 5 -7°, та схили з ухілами 3-5° з улоговинами. II а технологічна підгрупа є придатною зерно-трав'яна сівозмін, підгрупа II б є придатною під ґрунтозахисні сівозміни (травопільні).

III технологічна група земель – це такі території, де ухил місцевості перевищує 7°, а також поширеним є деградовані і малопродуктивні землі, їхнє використання являється як екологічно так і економічно неефективним. Саме ці території передбачаються вилучити з інтенсивного використання, їх залужують й виводять з складу з орних земель, в подальшому їх трансформують в природні угіддя (наприклад луки, сіножаті, пасовища) чи лісові насадження.

Проаналізувавши використання орних земель в даному фермерському господарстві відповідно до класифікації, було складено опис розподілу придатності орних земель у формі картограми придатності (табл. 3.1).

Таблиця 3.4 – Експлікація розподілу земель фермерського господарства «ЕКО ФЕРМ» за технологічними групами земель

Угіддя	Загальна площа, га	Технологічні групи земель				
		I		II		III
		Ia	Iб	IIa	IIб	
Рілля	218,8138	79,6617	-	136,0900		3,0621

Відтак, в користуванні фермерського господарства наявні: землі інтенсивного використання (79,6617 га); землі обмеженого використання (136,0900 га); території, що залужуються (3,0621 га).

З метою організації раціонального використання земель в межах фермерського господарства пропонуємо наступне: 1) вилучити з інтенсивного обробітку території в межах прибережних захисних смуг, залужити їх; 2) запровадити ґрунтозахисну сівозміну на землях з обмеженим використанням; 3) в межах територій інтенсивного використання запровадити польову сівозміну.

Фермерським господарствам різних регіонів варто фокусуватися на вирощуванні тих видів продукції, які приносять економічну вигоду в конкретному місці. Ключовими факторами для спеціалізації господарства є його місцезнаходження та наявність ринків збуту продукції. Агровиробникам відомо, що вигідно збільшувати виробництво тих продуктів, на які існує постійний попит. Проблеми з реалізацією продукції можуть призвести до зупинки підприємств у вирощуванні культур, які можуть бути прибутковими, навіть якщо для них існують сприятливі природно-кліматичні умови.

Сівозміна є важливою для стабільності сільськогосподарського виробництва, оскільки вона позитивно впливає на всі важливі ґрунтові процеси, зокрема на рівень живлення, а також водний, повітряний і тепловий режими. Це дозволяє визначити, чи ґрунтові умови сприятливі для певних галузей та для їхньої спеціалізації у майбутньому при умові постійного підвищення родючості ґрунтів. Це можливо, якщо структура та розміщення посівів, сівозмінних масивів та полів в системі сівозмін відповідає характеристикам ґрунтів. Правильне чергування культур у сівозміні також визначається зональними умовами. Деякі сільгосп підприємства дотримуються організації структури культур на своїй території. Дані про придатність ґрунтів для вирощування врожаїв характеризують можливості виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції.

Підбір культур в сівозмінах та їхнє чергування здійснюється у відповідності зі спеціалізацією господарства, згідно із постановою Кабінету Міністрів України № 164 від 11.02.2010 р. Отже, беручи до уваги рельєф

території, ґрунтові умови фермерського господарства загальної площі ріллі 218,8138 га запроєктовано: польова сівозміна – 77,7505 га та ґрунтозахисна – 138,0012 га (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Експлікація земель по полях сівозмін

Вид сівозміни	Загальна площа, га	Середній розмір поля, га	Номер поля			
			I	II	III	IV
Польова	79,6617	19,91	21,5012	18,2423	19,9591	19,9591
Ґрунтозахисна	136,0900	34,02	31,4998	36,5163	33,3659	34,7080

Наведені розрахунки свідчать, що відхилення від середнього розміру полів є в допустимих межах $\pm 10,0\%$ для польових сівозмін, $\pm 20,0\%$ для ґрунтозахисних сівозмін.

Чергування культур в ґрунтозахисній сівозміні наступне:

- 1) Багаторічні трави;
- 2) Озима пшениця;
- 3) Зернобобові;
- 4) Ярий ячмінь.

Чергування культур в польовій сівозміні передбачено таке:

1. Чорний пар;
2. Озима пшениця;
3. Цукрові буряки;
4. Гречка.

Поля запроєктовані з врахуванням рельєфу та ґрунту, міжряддя культур розміщені впоперек схилу.

Фрагмент проекту організації сільськогосподарських земель фермерського господарства наводимо на рисунку 3.3. даним проектом розроблено заходи підвищення ефективності використання земель (сівозміна, залуження).

Рисунок 3.3 – Фрагмент проекту організації території ФГ «ЕКО ФЕРМ»

Основним заходом для зупинення та запобігання негативних явищ у вирощуванні сільськогосподарської продукції є науково обґрунтована організація структури посівних площ у сівозмінах та розміщення сільськогосподарських культур на полях. Використання сівозмін розкриває потенційні можливості рослин, дозволяє ефективніше використовувати угіддя та зменшує забур'яненість. Ця система позитивно впливає на навколишнє середовище та дозволяє збільшити врожайність за рахунок зниження витрат.

Багатопільні сівозміни втрачають свою ефективність, тому в сучасних умовах доцільно використовувати сівозміни з короткою ротацією. Короткоротаційні сівозміни повинні базуватися на наукових принципах чергування культур та правильного розміщення полів. Оптимальна тривалість короткоротаційних сівозмін становить 3-5 полів протягом 4 років. При

використанні короткоротаційних сівозмін важливість сівозмінного чинника дуже зростає, що в агротехнічному плані він навіть перевершує заходи, такі як оновлення сортів та зміна технологій обробітку ґрунту.

Передбачені заходи оцінюються з погляду економічної, соціальної та екологічної ефективності. Економічна ефективність відображає витрати на вироблену продукцію в конкретній сівозміні, що залежить від врожайності, технологічних властивостей ґрунту, контурності угідь та інших факторів. Соціальна ефективність проекту землеустрою досягається за рахунок створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, створення нових робочих місць, поліпшення умов праці та життя місцевого населення. Екологічна ефективність передбачає зменшення втрат ґрунту, захист земель від шкідливих вітрів та дотримання балансу гумусу в родючому шарі.

4 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Охорона навколишнього середовища – система заходів щодо раціонального використання природних ресурсів, збереження особливо цінних та унікальних природних комплексів і забезпечення екологічної безпеки. Це сукупність державних, адміністративних, правових, економічних, політичних і суспільних заходів, спрямованих на раціональне використання, відтворення і збереження природних ресурсів землі, обмеження негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище.

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів [25].

Принципи охорони навколишнього природного середовища – це керівні засади організації і вилучу екологічних норм права на суспільні відносини в цій сфері [25]. Основними принципами охорони навколишнього середовища є:

- а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;
- б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;
- в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та

відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

е) науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;

є) обов'язковість надання висновків державної екологічної експертизи;

ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;

з) науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;

і) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

ї) вирішення питань охорони навколишньою природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної зміненості територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;

й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;

к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва;

л) встановлення екологічного податку, збору за спеціальне використання води, збору за спеціальне використання лісових ресурсів, плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України.

Дотримання вказаних принципів створює необхідні умови для відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, попередження та

ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних об'єктів пов'язаних з історично-культурною спадщиною України.

Важливою ланкою у забезпеченні якості навколишнього середовища є система контролю його стану, що включає: спостереження стану навколишнього середовища та прогноз змін; виявлення та оцінювання джерел забруднення; попередження появи підвищеного рівня забруднень.

Контроль якості навколишнього середовища є основним завданням Міністерства екології та природних ресурсів України. Контроль за забрудненням атмосферного повітря необхідно здійснювати у великих містах та інших населених пунктах, де працюють великі промислові підприємства, існує інтенсивний рух автотранспорту то що.

У великих містах України контроль за станом навколишнього природного середовища здійснюють автоматизовані системи якості атмосферного повітря і водоймищ. Наявність безперервної інформації про стан навколишнього середовища у цих містах дозволяє оперативно вживати необхідних заходів для усунення надмірних забруднень, зменшуючи викиди шкідливих промислових підприємств і потоки автотранспорту.

Природоохоронною є будь-яка діяльність, спрямована на збереження якості навколишнього середовища на рівні, що забезпечує стійкість біосфери. До неї належить як великомасштабна, здійснювана на загальнодержавному рівні, діяльність щодо збереження еталонних взірців незайманої природи та збереження різноманітності видів на Землі, з організації наукових досліджень, підготовки фахівців-екологів та виховання населення, так і діяльність окремих підприємств з чищення від шкідливих речовин стічних вод і газів, що викидаються в атмосферу, зниження норм використання природних ресурсів тощо. Така діяльність здійснюється переважно інженерними методами [19].

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини.

Екологічна безпека на території України забезпечується здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів. За своїм змістом державно-правові заходи не однорідні. Їх можна розподілити на кілька видів залежно від спрямованості дій: організаційно-превентивні, регулятивно-стимулюючі, розпорядчо-виконавчі, охоронно-відновлювальні та забезпечувальні. Вони утворюють своєрідний правовий механізм, який слід розуміти як систему державно-правових засобів, спрямованих на регулювання діяльності, спроможної посилювати рівень екологічної безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення і природних систем, локалізацію проявів екологічної небезпеки.

Юридична відповідальність за правопорушення в галузі екологічної безпеки. Підставою юридичної відповідальності в галузі екологічної безпеки є вчинення екологічною правопорушення. Чинне екологічне законодавство закріплює перелік правопорушень у галузі екологічної безпеки. Зокрема, у ст. 68 [25] виокремлені такі види правопорушень: порушення прав громадян на екологічно безпечне навколишнє природне середовище; порушення норм екологічної безпеки; порушення екологічних вимог при проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції, введенні в дію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів; допущення наднормативних, аварійних, залпових викидів і скидів забруднюючих речовин та інших шкідливих впливів на навколишнє природне середовище; невжиття заходів щодо попередження та ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище; порушення природоохоронних вимог при зберіганні, транспортуванні, використанні, знешкодженні та захороненні хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних та радіоактивних речовин, виробничих, побутових та інших видів відходів тощо.

Найбільш поширеним правопорушенням у галузі екологічної безпеки є недотримання відповідних екологічних нормативів, вимог та правил. Під екологічними нормативами слід розуміти єдині та обов'язково нормовані межі,

обсяги, регламенти, що містять кількісні та якісні показники, забезпечують охорону навколишнього природного середовища, екологічну безпеку суспільства та здоров'я людини, визначають допустиме навантаження антропогенної діяльності на довкілля.

Порушення нормативів екологічної безпеки створює умови для проявлення екологічного ризику та в кінцевому підсумку призводить до виникнення реальної екологічної небезпеки для життя, здоров'я людини та навколишнього природного середовища. Правопорушення у сфері екологічної безпеки є різновидом екологічних правопорушень. Правопорушення можливі як при порушенні вимог екологічної безпеки у процесі здійснення різних видів господарської діяльності, так і в разі невиконання заходів у процесі ліквідації надзвичайних екологічних ситуацій або їх попередження.

Шкода може бути заподіяна як навколишньому природному середовищу, так і здоров'ю та майну громадян або майну юридичних осіб. Відшкодування шкоди, спричиненої навколишньому природному середовищу, передбачається двома способами: в натурі або грошовому вираженні згідно із затвердженими у встановленому порядку таксами, а також методиками обчислення розміру шкоди, а за їх відсутності – за фактичними витратами на відновлення порушеного стану навколишнього природного середовища. Шкода, заподіяна здоров'ю та майну громадян, компенсується згідно із цивільним законодавством. Для відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю громадян, у першу чергу необхідно довести причинний зв'язок між діяльністю винної особи та забрудненням навколишнього природного середовища, а також виливом цього середовища та спричиненою шкодою. Вказана категорія спорів є найбільш складною, бо забруднення навколишнього середовища, як правило, викликається сукупною дією декількох джерел забруднення і дуже важко довести причинний зв'язок.

5 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Згідно Закону України «Про охорону праці» [26] охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

Вирішення проблем охорони праці покладено на службу охорони праці, яку очолює інженер з охорони праці. Управління і функціонування служби з охорони праці на підприємстві є задовільним. За своїми функціями та завданнями ця служба прирівнюється до основних виробничих служб і підпорядкована безпосередньо начальнику управління. З метою виявлення причин виробничого травматизму та професійних захворювань спеціалісти служби разом із керівниками структурних підрозділів та головними спеціалістами проводять постійний аналіз травм, захворювань, отруєнь.

Усі працівники при прийнятті на роботу і в процесі роботи проходять на підприємстві інструктаж (навчання) з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, про правила поведінки при виникненні аварій згідно з типовим положенням, затвердженим Державним комітетом України по нагляду за охороною праці.

Місце служби охорони праці у виробничій діяльності колективу є важливим, проте її зв'язок із адміністрацією та профспілками не завжди є хорошим. Мають місце обладнані кутки з охорони праці та санітарно - побутові приміщення. Добре організована регулярність медоглядів працюючих, навчання та ведення первинної документації з охорони праці до нормативних вимог та підвищення існуючого рівня охорони праці на виробництві [26].

Умови праці і побуту спеціалістів є на високому рівні та відповідають сучасним вимогам. Уся документація з охорони праці є в належному стані та справно ведеться. Суворо дотримується режим праці спеціалістів, їх відпочинку та харчування, а також забезпечують здорові та безпечні умови праці цих спеціалістів. Позитивно впливає на роботу працівників виробнича обстановка. За останні роки факти травматизму, як такі, не фіксувалися, що пояснюється

обачністю і кваліфікованістю працівників та ознайомленістю з основами безпеки праці.

Всі землевпорядні роботи виконуються відповідно до вимог по організації безпечного ведення польових вишукувально-знімальних робіт:

- перед початком робіт інформуються місцеві органи влади;
- польові підрозділи забезпечуються транспортними засобами, спорядженнями;
- розробляються плани здійснення заходів по охороні праці, пожежної безпеки на період проведення польових робіт;
- розробляються оптимальні маршрути проведення польових і знімальних робіт.

Основним недоліком, що виявляється при топографо-геодезичних роботах з погляду охорони праці є те, що працівники змушені інколи працювати в умовах підвищеної запиленості, тому приймається ряд можливих заходів щодо покращення умов праці в таких ситуаціях.

Важливу роль у захисті населення (працівників) у надзвичайних ситуаціях посідає цивільна оборона і цивільний захист. Законом України «Про цивільну оборону України» встановлено, що кожен має право на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, пожеж, стихійного лиха та на вимогу гарантій забезпечення реалізації цього права від Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, керівництва підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності і підпорядкування. А держава як гарант цього права створює систему цивільної оборони, яка має своєю метою захист населення від небезпечних наслідків аварій і катастроф техногенного, екологічного, природного та воєнного характеру.

Цивільний захист регулюється Закон України «Про правові засади цивільного захисту». Закон визначає правові та організаційні засади у сфері цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного, природного та військового характеру, повноваження органів виконавчої влади та інших органів управління, порядок створення і застосування

сил, їх комплектування, проходження служби, а також гарантії соціального і правового захисту особового складу органів та підрозділів цивільного захисту.

У процесі проведення топографо-геодезичних робіт особливу увагу необхідно надавати питанням робочого і технічного проектування робіт на підставі отриманих даних про райони розташування об'єктів. При складанні робочих і технічних проектів керівники і виконавці робіт повинні розробляти такий варіант організації робіт на об'єкті, який би забезпечив максимальну безпеку виконання робіт і найбільш оптимальні умови праці й побуту.

Топографо-геодезичні роботи характеризуються наступними особливостями:

- велика різноманітність фізико-географічних умов праці;
- проживання в польових умовах та загальне харчування;
- проведення робіт і постійне переміщення окремих виробничих підрозділів;
- відсутність швидкої медичної допомоги і ряд інших особливостей.

Досить високим є показник випадків із тяжкими і смертельними наслідками, особливо при побудові геодезичних знаків, лісозаготівельних роботах і переправах через природні перешкоди (річки, озера, гори та яри).

У результаті аналізу встановлено такий розподіл випадків виробничого травматизму за виробничими процесами польових робіт: 23,0% – на будівельних майданчиках при побудові геодезичних знаків; 29,9% – при лісозаготівельних роботах; 39,1% – при пересуванні по маршруту і району робіт; 4,4% – при підйомі і спуску з дерев і геодезичних знаків; 3,8% – на інших процесах. За матеріалами розслідування виробничого травматизму, що найчастіше повторюються, виявлено такі порушення:

- на будівельному майданчику при спорудженні або знесенні непридатного геодезичного знака: допуск до роботи осіб віком до 18 років; відсутність керівника бригади при збиранні та підйомі знака; знаходження працівників у небезпечній зоні; виконання робіт без захисних і запобіжних засобів; використання небезпечних прийомів роботи з інструментами та ін.;
- на лісозаготівельних роботах: невідповідність майданчика до

виконання робіт; проведення робіт без захисних касок; застосування небезпечних методів валки і обробки повалених колод та ін.;

- при пересуванні по маршруту і району робіт: пересування по необстеженій місцевості поодиноці; відсутність засобів страхування при подоланні небезпечних місцевостей; порушення затвердженого маршруту пересування бригади; порушення правил керування транспортними засобами та правил перевезення людей і вантажів; неправильне подолання водних та інших перешкод тощо;

- при підйомі і спуску з дерев і геодезичних знаків: підйом на дерево чи геодезичний знак і виконання верхових робіт без засобів страхування; підйом на геодезичний знак без попереднього обстеження його стану; використання непридатних або неперевіраних засобів.

При побудові і розбиранні металевих геодезичних знаків повинна складатися своя підйомна система, яка відповідає висоті сигналу та його масі, навантаженні, яке виникає при піднятті. Не дозволяється виконувати будівельно-монтажні роботи по збиранню металевих знаків на землі і їх піднімання при вітрі силою 5 м/с і більше, під час зливи, сильного дощу і снігопаду. При обстеженні старих геодезичних знаків потрібно розпочинати огляд основних стовпів біля основи знаку, потім розкопку в глибині землі на 40-50 см і далі візуально по всій поверхні стовпів. Ремонт і встановлення геодезичних знаків дозволяється виконувати тільки в присутності представника будівельної організації, який має досвід будівництва високих геодезичних знаків.

Виконання різних топографо-геодезичних робіт на вулицях міст і населених пунктів, а також по автомобільних шляхах повинні бути погоджені із відділом регулювання вуличного руху, а на дорогах територій спеціального призначення – після одержання від відповідних служб дозволу і вказівок по безпечному виконанню цих робіт.

При підготовці до польових робіт необхідно передбачити розробку оптимальних маршрутів пересування бригад по ділянці (з урахуванням усіх відомостей про наявність доріг, мостів, поромних переправ, пристаней, лісових

ділянок, лісових кордонів, хатинок і т.д.), використовуючи матеріали аерофотозйомок, відомості лісгоспів, інших організацій і місцевих рад.

На час польових робіт бригадам виділяються автомобілі, які повинні пройти техогляд, також мати освітлення, вентиляцію, звукові сигнали та джерела заднього виду. При переїзді бригад з геодезичними приладами в кузові не повинно бути більше 10 чоловік, які повинні забезпечуватись сидячими місцями. Разом з людьми не можна перевозити в тій самій машині паливно-мастильні матеріали, важкі та небезпечні вантажі, труби тощо.

Особливо гостро ставиться питання гігієни при проведенні польових робіт, оскільки тут необхідне дотримання правил загальної санітарії і гігієни в експлуатаційних умовах. Важливим при цьому є своєчасне надання першої допомоги при нещасних випадках. Проте в основному гігієна праці залежить в першу чергу від самого працівника та його кваліфікованості в тій чи іншій ситуації.

При груповому базуванні польових підрозділів, що мають за штатним розкладом посаду лікаря або іншого медичного працівника, ними, відповідно до функціональних обов'язків, здійснюється спостереження за чистотою і температурою повітря у виробничо-побутових і громадських приміщеннях, за якістю питної води і харчових продуктів, за відповідністю одягу до клімату і зайнятості, а також за виконанням працівниками підрозділів вимог гігієни та санітарії, надання медичної допомоги і проведення профілактичних заходів. Безпосередній контроль за особистою гігієною працівників і чистотою на території бази покладається на начальника партії або керівника комплексного підрозділу.

Медичний огляд працівників, що базуються в розташуванні бази партії або комплексного підрозділу, повинен проводитися не рідше одного разу на рік. Хворі працівники підлягають амбулаторному лікуванню або госпіталізації у базовий медпункт.

Однією з головних умов відпочинку та зняття втоми і психічного навантаження є правильна і своєчасна організація повноцінного відпочинку, яка полягає в тому, щоб час відпочинку в два рази перевищував час праці.

Щодо режиму харчування при польових роботах важливо передбачити розпорядок дня із зазначенням робочого часу, часу приймання їжі, відпочинку і сну. Добовий раціон при великих навантаженнях повинен становити не менше 5500-6000 ккал.

Особливої уваги потребує робота з електрообладнанням у сиру погоду, зокрема, необхідно надійно захищати прилади від попадання вологи в електричні вузли і блоки приладів. Якщо прилад відсирів, категорично заборонено протирати вузли і деталі ганчіркою, його необхідно висушити. При наближенні грози світло- і радіодалекомірні роботи потрібно негайно припинити.

За станом і безпечною роботою обладнання і механізмів постійний контроль здійснюють посадові особи технічних служб, керівники робіт, інші відповідальні працівники підрозділів.

Забезпечення захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій є одним з найважливіших завдань держави.

Актуальність проблеми забезпечення природно-техногенної безпеки населення України і її території в останні роки обумовлена тенденціями зростання числа небезпечних явищ, промислових аварій та катастроф, які призводять до значних матеріальних втрат, пошкодження здоров'я та загибелі людей. У зв'язку з цим зростає роль цивільного захисту населення від наслідків у надзвичайних ситуаціях різного походження.

Захист населення і територій є системою загальнодержавних заходів, які реалізуються центральними і місцевими органами виконавчої влади, виконавчими органами рад, органами управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту, підпорядкованими їм силами та засобами підприємств, установ і організацій.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження розкривають питання сучасного стану та ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.

1. Встановлено, що ефективне землекористування ототожнюється з раціональним, яке визначає оптимальне використання земель за їх основним призначенням, забезпечення високої продуктивності сільськогосподарських угідь та отримання максимальної кількості продукції за меншою собівартістю.

2. Раціональне використання земель полягає у максимальному залученні всіх земель до господарського обігу та їх ефективному використанні відповідно до основного цільового призначення. Це передбачає створення оптимальних умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь та отримання максимального врожаю за найменші витрати праці і коштів на кожну одиницю площі.

3. Проект землеустрою, який забезпечує еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, вирішує ключову виробничу задачу – забезпечення взаємної відповідності організації виробництва, території та трудових ресурсів населення. Цей проект спрямований не лише на досягнення максимальної прибутковості підприємства, а й на ефективне раціональне використання та охорону землі, забезпечення загальної зайнятості населення та дотримання загальнодержавних економічних і соціальних інтересів. Для швидкого та якісного розроблення цього проекту землеустрою застосовують геоінформаційні технології.

4. В процесі дослідження встановлено, що Сокальська громада характеризується потужним промисловим потенціалом, розвиненим сектором малого та середнього бізнесу та високим ступенем сільського розвитку. Тут також характерною є приваблива туристична та інвестиційна атмосфери.

5. Землекористування ФГ «ЕКО ФЕРМ» функціонує на 76 земельних ділянках на площі 218,8138 га. 75 ділянок є сформованими та 1 не сформована. Частина території є в оренді. До суттєвих проблемних аспектів у системі сільськогосподарського землекористування в межах території фермерського господарства можна віднести те, що окремі території, які відведені під

сільськогосподарське користування мають обмеження у використанні, оскільки знаходяться в межах прибережної захисної смуги водних об'єктів комунальної власності, а також наявність сільськогосподарських угідь, які потребують консервації через малопродуктивність ґрунтів.

6. Запропоновано внесення відомостей про несформовану земельну ділянку шляхом розробки технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натур (на місцевості).

7. Встановлено, що в користуванні фермерського господарства наявні: землі інтенсивного використання (79,6617 га); землі обмеженого використання (136,0900 га); території, що залужуються (3,0621 га).

8. Беручи до уваги рельєф території, ґрунтові умови фермерського господарства, на загальній площі ріллі 218,8138 га запроектовано: польова сівозміна – 77,7505 га та ґрунтозахисна – 138,0012 га.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Berger P., Bolte J. Agricultural Land Use. *PNW Ecosystem Research Consortium*. URL: https://www.fsl.orst.edu/pnwerc/wrb/Atlas_web_compressed/7.Trajectories/7j.agriculture_web.pdf (дата звернення 20. 04. 2024).
2. Land use in agriculture by the numbers. URL: <https://www.fao.org/sustainability/news/detail/en/c/1274219/> (дата звернення 22. 02. 2024).
3. Бондаренко В. М., Бондаренко О. В. Ефективне використання сільськогосподарських земель як фактор забезпечення сталого розвитку сільських територій. *Агросвіт*. 2020. № 13/14. С. 12-17.
4. Будзяк О., Будзяк В., Грицак О. Ефективне використання «чистих» земель України в умовах сталого розвитку. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2021. № 3. С. 162-178.
5. Величко В. А., Мартин А. Г., Новаковська І. О. Моніторинг ґрунтів України – проблеми землевпорядного, ґрунтознавчого та наукового забезпечення. *Вісник аграрної науки*. 2020. № 7. С. 5-16.
6. Вергелес О. А. Проблеми ефективного використання земель державної власності, що знаходяться у користуванні державних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій. *Юрид. наук. електрон. журн*. 2022. № 6. С.199-203.
7. Грещук, Г. І. Нормативно-правове регулювання сталого використання земель сільськогосподарського призначення. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1. С. 26-31.
8. Дугієнко Н. О., Овчаренко І. О. Теоретичні засади раціонального сільськогосподарського землекористування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 510-516.
9. Єсель, Г. В. Методологія регулювання екологічнобезпечного використання земель. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. № 2. С. 45-48.
10. Єрмоленко О., Селезньова Г., Ковальова Г., Ульянченко Н. Стратегічні напрями підвищення ефективності використання сільськогосподарських

земель в умовах повоєнного відновлення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 5. С. 16-20.

11. Звернення до Уряду України про вжиття заходів щодо охорони та відновлення земельних ресурсів в умовах воєнного стану. *Вісн. аграр. науки*. 2022. № 7. С. 5-8.

12. Земельний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14> (дата звернення 10. 04. 2024).

13. Іванюк Т. Л. Формування умов раціонального використання земель сільськогосподарського призначення. *Інноваційна економіка*. 2021. № 1/2. С. 74-80.

14. Кіріченко К. Аналіз ефективності використання земель сільськогосподарського призначення Харківської області. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2019. № 3. С. 63-76.

15. Кобченко М. Ю. Концептуальні засади організації ефективного землекористування аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4, № 4. С. 86-93.

16. Коломійцева Д. М. Проблеми правового регулювання використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 198-201.

17. Кошкалда І. В., Анопрієнко Т. В. Напрями економічного стимулювання раціонального використання земель сільськогосподарського призначення в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, № 4. С. 256-264.

18. Крамарьов О. С., Гайдаш О. Л., Павленко О. С. Економічна сутність раціонального використання земель сільськогосподарського призначення. *Агросвіт*. 2023. № 23. С. 44-50.

19. Кривов В. М. Охорона та використання земель: методичний посібник URL: <http://refdb.ru/look/1018519-p19.html> (дата звернення 22. 04. 2024).

20. Кубай О. Г. Проблеми та перспективи розвитку галузі рослинництва в контексті збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2. С. 79-94.

21. Купріянич І. Факторний аналіз загроз та ризиків екологічної безпеки сільськогосподарського землекористування. *Економічний дискурс: міжнародний науковий журнал*. 2020. № 1. С. 7-15.

22. Лаврук В. В., Покотильська Н. В., Лаврук О. С. Завдання сучасного землеустрою в системі управління земельними ресурсами та землекористуванням. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 3-10.

23. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/858-15> (дата звернення: 17.04.2024).

24. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/962-15> (дата звернення: 17.03.2024).

25. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12> (дата звернення: 17.03.2024).

26. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2694-12> (дата звернення: 17.03.2024).

27. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 № 973-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/973-15> (дата звернення: 17.06.2024)

28. Ратошнюк Т. М., Мартинюк М. А. Ефективність використання земель сільськогосподарського призначення Житомирської області. *Наука й економіка*. 2015. Вип. 4. С. 57-63.

29. Сидорук Б. Формування управлінського інструментарію збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення. *Економічний дискурс: міжнародний науковий журнал*. 2019. № 2. С. 54-64.

30. Смирнова С. М., Бірюкова О. О., Смирнова С. М. Стратегії розвитку сільськогосподарського землекористування на основі SWOT-аналізу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 53-58.

31. Смирнова С. М., Смирнов В. М., Чигурян Я. О. Екологічні обмеження землекористування сільськогосподарських земель. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 51. С. 176-180.

32. Стратегія розвитку Сокальської територіальної громади до 2027 року та План заходів з реалізації на 2022-2024 рр. URL: <https://sokal-rada.gov.ua/Programadu/stor-3> (дата звернення 12. 03. 2024).

33. Третяк А. М., Третяк В. М., Капінос Н. О., Прядка Т. М., Третяк Н. А. Відтворювальна вартість землекористування: еколого-економічні та соціальні засади формування. *Агросвіт*. 2023. № 21. С. 15-24.

34. Третяк А., Третяк В., Прядка Т. Законодавчі та управлінські проблеми землевпорядного процесу при оформленні прав на земельні ділянки. *Землевпорядний вісник*. 2021. № 1. С. 15-20.

35. Третяк В. М., Н. О. Капінос. Стан та проблеми стратегічного планування розвитку землекористування в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 18. С. 5-12.

36. Ярошенко А. С., Трень Т. О., Леонтєва В. С. Юридична відповідальність за нераціональне використання земель. *Ампаро*. 2021. № 1. С. 32-37.

37. Ярошенко А., Буряк А., Лактіонова В.. Еколого-правові проблеми раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 162-166.